

การสร้างสรรค์เรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่และบทบาทในบริบทสังคมพุทธศาสนาไทย

The Creation of Narratives of Rāhu in Modern Media and Roles in Thai Buddhist Context

ภัทรธรณ์ แสนพินิจ*

Pattaradhorn Sanpinit

สมพรนุช ตันศรีสุข**

Sompornnuch Tansrisook

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างสรรค์เรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่และวิเคราะห์บทบาทในบริบทสังคมพุทธศาสนาไทย เรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่ที่ศึกษามีทั้งหมด 51 เรื่อง ระหว่างปี พ.ศ. 2546 - 2565 ทั้งจากสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือและนิตยสาร มี 18 เรื่อง และสื่อดิจิทัล ได้แก่ เว็บไซต์, เพจบุ๊กและยูทูบ มี 33 เรื่อง ผลการศึกษาพบว่าเรื่องเล่าราหูในหนังสือรวบรวมเรื่องของราหูฉบับเต็มและเป็นแหล่งข้อมูลต้นตอของเรื่องเล่าราหูในสื่ออื่น ๆ เรียบเรียงขึ้นใหม่โดยอิงกับตำนานราหูจากวรรณคดีพราหมณ์-ฮินดู, วรรณคดีพุทธศาสนา และวรรณกรรมไทยด้วยกลวิธี 3 แบบ ได้แก่ 1. ตัดต่อ 2. ปรับเปลี่ยนเนื้อหาโดยการดัดแปลง กับขยายความ และ 3. สร้างเรื่องเล่าขึ้นใหม่ การตัดต่อคือการเลือกตำนานสำคัญเพื่ออธิบายภูมิหลังและบทบาทของราหูในเรื่องเล่า ได้แก่ ตอนกำเนิดเทพพเคราะห์และตอนบุพกรรมกับพระอาทิตย์และพระจันทร์จากเฉลิมไตรภพ, พระพุทธเจ้าทรมานราหูจากจันทิมสูตรและสุริยสูตร ราหูพังธรรมและได้รับพุทธพยากรณ์จากอรรถกถาโสณทัณฑสูตร การปรับเปลี่ยนเนื้อหาคือการดัดแปลงตำนานที่มีอยู่เดิมมาอธิบายเพิ่มเติมเพื่อให้ราหูมีภาพลักษณ์ที่ดี เป็นเทพที่ควรได้รับการบูชาในพุทธศาสนา ตำนานที่ดัดแปลงได้แก่ ตอนราหูดื่มน้ำอมฤตเพื่อแสดงว่าราหูมิได้เป็นผู้กระทำความผิด และตอนที่ได้รับพุทธพยากรณ์การสร้างขึ้นใหม่เป็นการเล่าที่มาของสถานะความเป็นเทพของราหู และประสบการณ์บุคคลซึ่งไม่อิงกับตำนานที่มีอยู่เดิม ได้แก่ โชคลาภจากราหูและความศักดิ์สิทธิ์ของเครื่องราง เรื่องเล่าราหูในสื่อดิจิทัลมีพื้นที่จำกัดจึงมีเฉพาะตอนสำคัญ ได้แก่ กำเนิดและพงศ์พันธุ์, การลักต๋มน้ำอมฤต, การพบพระพุทธเจ้าและได้รับพุทธพยากรณ์, และการร่วมรณนาบทนะโม เรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่มีบทบาทสำคัญทำให้ตำนานราหูจากวรรณคดีศาสนา

* วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล

College of Religious Studies, Mahidol University, Email: pattarathorn.san@mahidol.ac.th

** คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Faculty of Arts, Chulalongkorn University, Email: sompornnuch.t@chula.ac.th

Received: 7 February 2022, Revised: 13 March 2022, Accepted: 25 March 2022

และวรรณกรรมไทยเป็นที่รู้จักในสังคมไทยปัจจุบัน ช่วยสร้างเสริมความมั่นใจของผู้บูชา คุ้มครองหรือสนับสนุนการบูชาราหูทั้งในแง่อาคมไสยยาและปฏิบัติบูชา และช่วยอธิบายรูปแทนและเครื่องรางราหูที่ถูกสร้างขึ้น รวมถึงพิธีทรงเจ้าราหู ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นบทบาทของตำนานเทพปกรณัมในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูซึ่งเป็นพื้นฐานของตำนานเทวดาในพุทธศาสนาในการสร้างเรื่องเล่ารองรับความเชื่อและพิธีกรรมในพุทธศาสนาปัจจุบัน

คำสำคัญ: ราหู, เรื่องเล่า, การสร้างสรรค์, บริบทพุทธศาสนาไทย

Abstract

The Objectives of this research were: 1) to study the creation of narratives of Rahu in modern media and 2) to analyze their roles in Thai Buddhist context. There are 51 narratives during 2003-2022, 18 are publications (i.e., paperback and periodicals), and 33 are digital media (i.e., website, Facebook, and YouTube). It is found that narratives of Rahu published in paperback are more comprehensive in covering the full extend of Rahu stories and become the original versions for the other media. They are composed based on Brahman-Hindu literature, Buddhist literature, and Thai literature with 3 methods: (1) editing, (2) modification with content adaptation and elaboration, and (3) new creation. Editing is an act of selecting original texts about the background and Rahu's role in the creation. The most common texts are the birth of the Nine Planets (Navagraha) and the previous deeds of the sun deva and the moon deva from *Chalermtraibhop*, the Buddha's taming of Rahu from *Candima-Suriyasutta* and Rahu's hearing of Buddha's sermon and receiving Buddha's prediction from commentary of *Soṇadaṇḍasutta*. Modification is an act of changing original text, while adding information to improve Rahu's image in order to increase worth for worship in Buddhism. The most modified texts are Rahu's drinking elixir of immortality to propose that Rahu did not cheat the drink and Rahu's hearing Buddha's sermon to state that Rahu attained Sotāpanna. New creation is an act of developing Rahu's divinity and retelling a story about experience of luck with Rahu and his amulet. Digital media provide limited area of information, normally offering the important parts of Rahu's life, i.e. birth and relatives, cheating drink of elixir of immortality, encounter with Buddha, Buddha's prediction, and co-composition of reverence to Buddha. The narratives of Rahu in modern media play a significant role in making the legend of Rahu from religious literature and Thai literature that are widely known in Thai society, enhancing a Buddhist's confidence in Rahu, supporting Rahu worships, explaining new-style Rahu images and amulets, and presenting Rahu shaman. The created narratives reflect the role of Brahman-Hindu mythology in the foundation of Buddhist deities and new narratives supporting animism and spiritualism in Thai Buddhism.

Keywords: Rahu, Narratives, Create, Thai Buddhist Context

บทนำ

เรื่องเล่าราหูที่รับรู้กันในสังคมไทยมีที่มาจากตำนานหลายสาย ทั้งจากวรรณคดีพราหมณ์-ฮินดู วรรณคดีพุทธศาสนา นิทานไทย ตำนานท้องถิ่น กล่าวถึงราหูในแง่ของประวัติความเป็นมา บทบาทความสัมพันธ์กับปรากฏการณ์อื่นของโลกและชีวิตมนุษย์ เรื่องเล่าเหล่านี้มีเนื้อหาอธิบายว่าเงาดำนั้นเป็นใคร มีที่มาอย่างไร เพราะเหตุใดจึงมีรูปร่างเช่นนั้น ทำไมต้องบดบังดวงอาทิตย์หรือดวงจันทร์ การบดบังนั้นเป็นคุณหรือโทษต่อมนุษย์เพียงใด มนุษย์ควรปฏิบัติอย่างไรต่อราหูให้ถูกต้องและไม่เป็นภัยต่อตนเอง รายละเอียดแตกต่างกันไปตามภูมิหลังและกิจกรรมเกี่ยวกับราหูซึ่งผู้เล่าเรื่องนั้นกำลังดำเนินการอยู่ น่าสังเกตว่า ไม่ว่าสังคมไทยจะมีความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์หรือดาราศาสตร์มากเพียงใด เรื่องของราหูยังคงดำรงอยู่ และมีอิทธิพลต่อผู้คนจำนวนหนึ่งในสังคมไทย

เรื่องราวของราหูเป็นที่นิยมนำมาเล่าถึงในสื่อต่าง ๆ เช่น คอลัมน์หนังสือพิมพ์ นิตยสาร เว็บไซต์ข่าว โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์สุริยุปราคา จันทรุปราคาเต็มดวงครั้งหนึ่ง หรือเมื่อมีข่าวการยกออกหรือยกเข้าจักรราศีต่าง ๆ ของราหูตามคติโหราศาสตร์ สิ่งหนึ่งที่สะท้อนความสนใจของคนไทย คือหนังสือเกี่ยวกับราหูหลายฉบับที่ขายอยู่บนแผงหนังสือของไทย หรือแม้กระทั่งในรายการข่าวหรือรายการวาไรตี้ทางโทรทัศน์ หรือในโลกออนไลน์ ก็มีสื่อบทสัมภาษณ์เกี่ยวกับราหู นำเสนอโดยผู้รู้หลายคนจากหลากหลายอาชีพ เช่น นักเล่าเรื่อง เทพปกรณัม นักเล่นพระเครื่อง นักโหราศาสตร์ หรือแม้กระทั่งจิตรกรไทย ในปี พ.ศ. 2546 ปรากฏเรื่องเล่าราหูในสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือและนิตยสารที่เน้นบทบาทราหูในฐานะหนึ่งในเทพนพเคราะห์ ตลอดจนเรื่องเครื่องรางและวัตถุมงคลต่าง ๆ ในปี พ.ศ. 2553 มีการตีพิมพ์เป็นหนังสือที่บรรจุเรื่องของราหูโดยเฉพาะกล่าวถึงมีประวัติความเป็นมา เรื่องเล่าปาวณีย์และความศักดิ์สิทธิ์ของราหู การบูชาและพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองต่อกลุ่มผู้สนใจและผู้บูชาราหู เรื่องของราหูจัดเป็นมรดกทางความคิดที่สำคัญอย่างหนึ่งซึ่งปรากฏอยู่ในสังคมไทยโดยคนไทยหลายกลุ่ม ซึ่งได้รับเอาความเชื่อเกี่ยวกับราหูเข้ามาในวิถีชีวิตอย่างไม่ชัดเจน (ประเสริฐ รุณรา, 2560) โดยมองว่าราหูเป็นเทพผู้มีพละกำลังช่วยคุ้มครองและดลบันดาลสิ่งต่าง ๆ ตามที่ปรารถนาได้

ในบริบทพุทธศาสนาไทย มีการผสมผสานของศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ดังที่จะเห็นได้จากการนำเทพเจ้าฮินดูอย่างพระพรหม พระศิวะหรือเทพอื่น ๆ เข้ามาบูชาในวัดพุทธศาสนา การบูชาราหูเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมในสังคมไทยนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 นั้น เริ่มต้นจากการสร้างพระราหูที่วัดศิระทอง อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม ในครั้งนั้นมีการหล่อเทวรูปราหูด้วยทองเหลือง หน้าตักกว้าง 108 นิ้ว สูง 3.18 ตามตำนานพราหมณ์-ฮินดู ประดิษฐานกลางศาลาแปดเหลี่ยมหรือตำหนักอัฐฐาพระราหูเทवासิต กองบรรณาธิการข่าวสด, 2553) ซึ่งถือว่าเป็นราหูองค์ใหญ่ที่สุดในประเทศไทยในขณะนั้น การบูชาราหูในวัดพุทธศาสนาได้รับความนิยมแพร่หลายไปทั่วดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ตามวัดพุทธศาสนาหลายแห่งและเทวาลัยในภูมิภาคต่าง ๆ ของไทยมักนิยมนำสร้างเทวรูปราหูขนาดใหญ่ในรูปลักษณะต่าง ๆ จัดให้มีพิธีบูชาอย่างยิ่งใหญ่ ที่ได้รับความนิยมจากคนไทยจำนวนหนึ่ง

ท่ามกลางความนิยมในการบูชาราหู มีคนไทยจำนวนมากที่มีข้อกังขาในการสร้างเทวรูปราหู หรือการสร้างเครื่องรางของขลังเกี่ยวกับราหูภายในวัดพุทธศาสนา และมีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ถึงความไม่เหมาะสม

ดังที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ข่าวสดออนไลน์ซึ่งมีการพาดหัวข่าวใหญ่ว่า “คลุมจีวรปิดแล้วพระราหู! วัดคีรีระทองทำตามมติ มส.งดหมตของดำเครื่องเช่น 8” (ทุกทิศทั่วไทย, 2560) ทำให้วัดต่าง ๆ ที่มีเทวรูปราหูต้องนำผ้ามาปิดคลุมไว้ชั่วคราว จนกระทั่งในปลายปี พ.ศ. 2560 ทางวัดก็กลับมาเปิดให้ผู้คนเข้ามากราบไหว้ได้ตามปกติ เพราะไม่สามารถจะต้านทานกระแสความเชื่อของคนไทยจำนวนหนึ่งได้ (ส.สต, 2560) แม้กระนั้นยังคงมีคำสั่งของมหาเถรสมาคมออกมาเพื่อการสวดส้อง กำกับและดูแลวัดในเขตปกครองอยู่ ในช่วงเวลาเดียวกันนั้นเองมีผู้นำเอาเรื่องราวเกี่ยวกับราหุมารียบเรียงในหนังสือหรือให้ข้อมูลในสื่อต่าง ๆ เรื่องเล่าดังกล่าวได้กลายเป็นแหล่งอ้างอิงสำคัญที่ช่วยรองรับการดำรงอยู่ของเทวรูปหรือพิธีกรรมการบูชาในวัดพุทธศาสนา แม้จะยังไม่เป็นที่ยอมรับของชาวพุทธส่วนใหญ่ เป็นที่น่าสังเกตว่าเรื่องเล่าราหูเหล่านี้พยายามอธิบายมิใช่แต่เฉพาะประวัติความเป็นมาในแง่ของการเป็นเงาตำที่บดบังดวงอาทิตย์ หรือดวงจันทร์ตามตำนานศาสนาหรือตำนานพื้นเมืองเพียงอย่างเดียว แต่ยังได้แสดงถึงสถานะและพลังพิเศษของราหูในแง่ต่าง ๆ และเชื่อมโยงกับคติความเชื่อในศาสนาด้วย

ตามปกติเทพปกรณัมหรือเรื่องของเทพเจ้าที่รับรู้ในสังคมไทยส่วนใหญ่มีที่มาจากวรรณคดีพราหมณ์-ฮินดู อินเดียบราห์มาเป็นแหล่งที่มาของข้อมูลเกี่ยวกับความคิดความเชื่อ และพิธีกรรม โดยเฉพาะเทวดาซึ่งมีที่มาจากบุคลาธิษฐานของธรรมชาติ (Macdonell, A.A, 1974) และวิวัฒนาการมาเป็นเทพเจ้าต่าง ๆ เช่น พระอิศวร พระนารายณ์ รวมถึงอสูร ยักษ์ หรืออมนุษย์ที่มีบทบาทในวรรณคดี เช่น ครุฑ นาค แต่เทพเจ้าและอมนุษย์เหล่านี้ สำหรับคนไทยถือว่าเป็นตัวละครในวรรณคดี ไม่ได้เป็นเทพเจ้าสำหรับเคารพบูชาในทางศาสนา เรื่องราวของเทพเจ้าโดยเฉพาะในฝ่ายพราหมณ์-ฮินดูที่ถูกเล่าเป็นเทพปกรณัม เดิมบรรจุแต่เพียงในคัมภีร์หรือตำราเท่านั้น แม้ต่อมาคนไทยบางกลุ่มจะนิยมนับถือบูชาเทพเจ้าพราหมณ์-ฮินดู เช่น พระพรหม พระอิศวร พระแม่อุมา พระพิณเณศ ประวัติความเป็นมาของเทพเจ้าเหล่านี้ เช่น กำเนิด พงศ์พันธุ์ รูปลักษณะ อธิฤทธิ์ และวีรกรรม ที่เผยแพร่ทั่วไปก็ยังคงยึดตามต้นดั้งเดิมจากวรรณคดีพราหมณ์-ฮินดู

ในกรณีของเรื่องเล่าราหู ผู้เล่ามิได้เพียงแต่ต้องการนำเสนอประวัติความเป็นมาของราหูเท่านั้น แต่ยังมิวัดอุปสงค์เพื่อที่จะให้ราหูได้รับการยอมรับในสังคมไทยด้วย การนำเอาตำนานเก่าหรือเทพปกรณัมจากวรรณคดีทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมาเล่าจึงไม่เพียงพอ จะต้องมีการสร้างสรรค์เพิ่มเติมอีกมากให้สอดคล้องกับความสนใจ และรสนิยมของคนไทย ให้คนไทยรู้สึกว่าร่าหูควรค่าแก่การบูชาตามหลักพุทธศาสนา มีใช้สิ่งแปลกปลอมทางความเชื่อ ทำให้มีคำถามว่า เรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่นั้นมีการสร้างสรรค์จากวรรณคดีพราหมณ์-ฮินดู วรรณคดีพุทธศาสนา และตำนานความเชื่อราหูของไทยอย่างไร มีสิ่งใดที่ถูกเน้นหรือเพิ่มเติมเข้ามา ที่เป็นเช่นนั้นเป็นเพราะเหตุใด เรื่องเล่าราหูเหล่านี้มีบทบาทอย่างไรในบริบทสังคมพุทธศาสนาไทย การศึกษาวิจัยนี้จึงช่วยสะท้อนความสำคัญของวรรณคดีศาสนา ทั้งพราหมณ์-ฮินดู และพุทธศาสนา ตลอดจนตำนานความเชื่อราหูของไทยในฐานะต้นทุนของการสร้างสรรค์เรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่ที่มีอิทธิพลต่อคติความเชื่อ และบทบาทที่มีต่อผู้คนและสังคมพุทธศาสนาไทย แม้ว่าจะมีงานวิจัยที่ผ่านมาศึกษาวิจัยคติความเชื่อเรื่องราหู แต่ยังไม่สามารถอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาไทย ในงานวิจัยชิ้นนี้จึงแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของเรื่องราวที่สอดคล้องกับค่านิยมพุทธศาสนาและสังคมไทยด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการสร้างสรรค์เรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่ในบริบทสังคมพุทธศาสนาไทย
2. เพื่อวิเคราะห์บทบาทของเรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่ในบริบทดังกล่าว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจการสร้างสรรค์เรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่ซึ่งสะท้อนความนิยมการบูชาราหูในบริบทสังคมพุทธศาสนาไทย
2. เป็นแนวทางในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่กับพุทธศาสนาในสังคมไทย

คำจำกัดความ

เรื่องเล่าราหู คือเรื่องเล่าของราหูที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ และเผยแพร่ในสื่อสมัยใหม่
สื่อสมัยใหม่ คือ หนังสือ นิตยสารหรือสิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์ ได้แก่ เว็บไซต์ ยูทูบ และเฟซบุ๊ก

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยจะศึกษาและวิเคราะห์เรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่เป็นหลัก พร้อมทั้งการศึกษาข้อมูลเรื่องราวจากการศึกษากลุ่มวรรณคดีพราหมณ์-ฮินดู ได้แก่ คัมภีร์พระเวท, คัมภีร์ปุราณะ และวรรณคดีประเภทอิติहाส กลุ่มวรรณคดีพุทธศาสนา ได้แก่ พระไตรปิฎก, อรรถกถา, และคัมภีร์อนาคตวงศ์ กลุ่มวรรณคดีไทย ได้แก่ สุริยาศิขรและเฉลิมไตรภพ ในฐานะเป็นแหล่งข้อมูลในการสร้างสรรค์เรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่ เพื่อใช้ในการเทียบเคียงเรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่เท่านั้น ผู้วิจัยได้รวบรวมเรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่ไว้จำนวน 51 เรื่อง ซึ่งเป็นสื่อที่เผยแพร่เรื่องเล่าราหูตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 – 2565 โดยดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ศึกษาเรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่ ได้แก่ สิ่งพิมพ์และสื่อออนไลน์ตามขอบเขตวิจัย
2. ศึกษาเรื่องเล่าราหูจากกลุ่มวรรณคดี ตลอดจนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเทียบเคียงเรื่องเล่าราหูที่พบในสื่อสมัยใหม่
3. วิเคราะห์บทบาทของเรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่ในบริบทสังคมพุทธศาสนาไทย
4. สรุปการวิจัย และอภิปรายผล

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยพบงานวิจัยมานุษยวิทยาเกี่ยวกับคติความเชื่อราหูของเอกรินทร์ พึ่งประชา (2545) ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาในขอบเขตเฉพาะวัดศิระทอง จังหวัดนครปฐม เพราะมีบทบาททำให้เกิดกระแสความเชื่อต่อราหู นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ทำให้เกิดการยอมรับว่าวัดศิระทองเป็นแหล่งต้นกำเนิดของพระราหูในสังคมไทย และมีการริเริ่มพิธีกรรมบูชาราหูขึ้น ซึ่งเป็นประเพณีประดิษฐ์ งานวิจัยดังกล่าวชี้ให้เห็นความพยายามในการก่อความศรัทธาต่อราหู และชักจูงคนไทยเข้าวัดเพื่อบูชาราหูในฐานะของสิ่งศักดิ์สิทธิ์หนึ่ง งานวิจัยด้านไทยศึกษาของประเสริฐ รุณรา (2560) ศึกษาเรื่องสัญลักษณ์พระราหูในงานศิลปะ การสืบทอด การสร้างสรรค์ และด้านคติความเชื่อในสังคมไทย ตลอดจนบทบาทของราหูในฐานะเทพนพเคราะห์ ซึ่งกลายเป็นเทพเจ้าแห่งโชคลาภและโภคทรัพย์ เพื่อขจัดเคราะห์ร้าย หรือสัญลักษณ์ของโชคลาภและการเปลี่ยนผ่านชีวิตไปสู่ความสมบูรณ์พูนสุขผ่านการศึกษาประติมากรรมพระราหูในวัดพุทธศาสนาไทย ในปี 2562 พบว่ามีงานวิจัยเรื่องพระราหูเทพเจ้าแห่งโชคลาภและโภคทรัพย์: การสร้างสรรค์ความหมายใหม่ของสัญลักษณ์พระราหูในสังคมไทยของประเสริฐ รุณรา ซึ่งเป็นการศึกษาการสร้างความหมายใหม่ให้ราหูเป็นสัญลักษณ์มงคล จึงเป็นปัจจัยในการสร้างงานประติมากรรมและเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้เกิดการสร้างสรรค์สัญลักษณ์ราหูในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง และเริ่มแผ่ขยายครอบคลุมแทบทุกพื้นที่ของประเทศไทย ปรากฏการณ์ในลักษณะนี้เป็นราหูในงานประติมากรรมเพื่อสร้างมูลค่าและเพื่อดึงดูดผู้คนหลากหลายกลุ่มวัฒนธรรม และงานต่างประเทศของ Matthew Kosuta (2016) ที่มุ่งเน้นการศึกษาความเชื่อเรื่องราหูในโหราศาสตร์ไทยเกี่ยวกับคติความเชื่อเรื่องเทพนพเคราะห์ นับตั้งแต่ปรากฏการณ์การบูชาราหูในปี พ.ศ.2540 เพราะความกลัวของคนไทยต่ออิทธิพลของดาวราหูจนทำให้มีการจัดพิธีบูชาเช่นสรงครั้งใหญ่ที่วัดศิระทอง จังหวัดนครปฐม นับจากนั้นจึงเกิดกระแสมนิยมขึ้นครั้งแรก และกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้าง สืบทอด ซึ่งสอดคล้องกับงานของเอกรินทร์ พึ่งประชา ในประเด็นดังกล่าว

แม้ว่าจะมีงานวิจัยเท่าที่ผ่านมามีการศึกษาวิจัยเรื่องการบูชาราหู ซึ่งสนใจในบทบาทของราหูในฐานะเทพนพเคราะห์และเทพเจ้าผู้จัดเคราะห์ร้ายตามคติความเชื่อเรื่องราหูในโหราศาสตร์เป็นสำคัญ แต่การศึกษาโดยตรงเกี่ยวกับกลวิธีการสร้างสรรค์เรื่องเล่าราหูและบทบาทของเรื่องเล่าในสื่อสมัยใหม่นั้นยังไม่มีผู้ศึกษาดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้จึงศึกษาเพื่อทำความเข้าใจต่อการก่อความคิดในการบูชาราหูในปัจจุบันผ่านเรื่องเล่าราหูในสังคมไทย และทำให้เกิดความเข้าใจวิธีการสร้างสรรค์เรื่องเล่าราหูที่แพร่หลายในสื่อสมัยใหม่ และบทบาทของเรื่องเล่าดังกล่าวในบริบทสังคมพุทธศาสนาไทย ซึ่งสะท้อนกระแสมนิยมต่อการบูชาราหูในสังคมไทยปัจจุบัน นอกจากนี้ ยังเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่กับพุทธศาสนาในสังคมไทย ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นงานวิจัยอันเป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ของภัทรธรรณ แสนพิณิจ (2562) ในบทความวิจัยนี้มีการปรับปรุงใหม่ด้วยการเก็บข้อมูลเรื่องเล่าเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็นปี พ.ศ. 2546 - 2565 เพื่อศึกษาการสร้างสรรค์เรื่องเล่าและวิเคราะห์บทบาทของเรื่องเล่า โดยตั้งสมมุติฐานว่าจะพบเรื่องเล่าประเภทอื่น นอกจากเรื่องเล่าหรือตำนานที่บอกถึงประวัติที่มาที่ไปอันยาวนานของราหู แต่ยังมีเรื่องเล่าประสบการณ์อันเกิดจากผลที่เกิดขึ้นจากการบูชาและศรัทธาในราหูที่มีการสื่อสารผ่านโลกออนไลน์ในเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของราหู ซึ่งจะเป็นแนวทางการศึกษาวิจัยการประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์โดยใช้เรื่องเล่าในสื่อสมัยใหม่กรณีอื่นท่ามกลางบริบทพุทธศาสนาไทย

ผลการวิจัย

ผลการศึกษา สามารถจำแนกได้ 2 ประเด็นสำคัญตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ

การสร้างสรรค์เรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่

จากการศึกษาพบว่าความหมายของราหูในวรรณคดีสามารถจำแนกได้ 3 ความหมาย ได้แก่ 1. ราหูซึ่งเป็นปรากฏการณ์เกี่ยวกับ “อุปราคา” กล่าวคือจันทรุปราคาและสุริยุปราคา ซึ่งในอดีตถูกมองว่าเป็นเรื่องร้ายเพราะรูปลักษณะที่เป็นเงามืดเข้ามาบดบังพระอาทิตย์และพระจันทร์ 2. “อสูร” พบในวรรณคดีพราหมณ์-ฮินดูเริ่มต้นจากคัมภีร์ฤคเวทกล่าวถึงราหู โดยใช้ชื่อสวรรณานู ในฐานะอสูรที่กลืนกินพระอาทิตย์และพระจันทร์ (Banarsidass.T. R., 1967) เงามืดที่ชื่อว่า สวรรณานูตามที่ปรากฏในคัมภีร์ฤคเวทจึงไม่เป็นที่ปรารถนาของผู้คนในสมัยนั้นอย่างยิ่ง ซึ่งต่อมาพบว่ามีกรขยายความเรื่องราหูใหม่อย่างพิสดาร เพื่ออธิบายภูมิหลังความเป็นศัตรูของราหูพระอาทิตย์ และพระจันทร์ เช่นเดียวกันกับในวรรณคดีพุทธศาสนารับความคิดเรื่องราหูซึ่งยังอิงกับความเชื่อเป็นอสูรและการเป็นอุปราคาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูมา พบว่าในจันทิมสูตรที่ 9 และสุริยสูตรที่ 10 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 7 สังยุตตนิกาย สคาถวรรค กล่าวถึงราหูเป็นอสูรไล่จับพระอาทิตย์และพระจันทร์ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงช่วยเหลือให้รอดพ้นจากราหู (มหามกุฏราชวิทยาลัย) 3. “ตัวละคร” ซึ่งมีความสัมพันธ์กับตัวละครอื่นในวรรณคดีไทย เช่น นางเมขลา รามสูร พระคิเว เป็นต้น โดยชื่อของราหูปรากฏเป็นตัวละครหนึ่งในนิทานไทย

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาและสำรวจข้อมูลพบว่า เมื่อเกิดเป็นกระแสความเชื่อเรื่องการบูชาราหูในสังคมไทย จึงมีการนำเรื่องราหูในตำนานจากวรรณคดีเหล่านี้มาใช้เป็นต้นทุนในการสร้างสรรค์เรื่องเล่าราหูใหม่ให้เข้ากับบริบทพุทธศาสนาไทย โดยมุ่งหมายเพื่อขูสสถานะความเป็นเทพเจ้าของราหูให้สัมพันธ์กับการบูชาราหูในวัดพุทธศาสนาไทย และทำให้คนไทยสามารถบูชาราหูในฐานะเทพเจ้าในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นเทพที่มีคุณธรรมและศักดิ์สิทธิ์

ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มเรื่องเล่าตามประเภทของสื่อสมัยใหม่ ซึ่งสามารถแบ่งกลุ่มได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ เรื่องเล่าราหูในสื่อสิ่งพิมพ์ และเรื่องเล่าราหูในสื่อดิจิทัล เรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่ มีทั้งหมด 51 เรื่อง ทั้งจากสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือและนิตยสาร มี 18 เรื่อง และสื่อดิจิทัล ได้แก่ เว็บไซต์ เฟซบุ๊กและยูทูบ มี 33 เรื่อง ซึ่งพบจากเดิมมากขึ้นจำนวน 6 เรื่อง ผู้วิจัยพบข้อสังเกตหนึ่งว่าปัจจุบันมีเรื่องเล่าราหูปรากฏในหนังสือและนิตยสารน้อยกว่าสื่อออนไลน์ อันเนื่องมาจากพื้นที่ในสื่อออนไลน์ในปัจจุบันกลายเป็นพื้นที่หลักในการเผยแพร่ข้อมูล และมีอิทธิพลมากขึ้น สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและสร้างกระแสความนิยมได้อย่างรวดเร็ว ผู้วิจัยพบว่ามีการใช้กลวิธีการสร้างสรรค์เรื่องเล่าขึ้นใหม่ 3 แบบ ดังนี้

1. ตัดต่อเป็นกลุ่มเรื่องเล่าในสื่อสิ่งพิมพ์ ผู้สร้างสรรค์เรื่องเล่าเลือกตำนานราหูสำคัญในวรรณคดีต่าง ๆ มาใช้เพื่ออธิบายเป็นภูมิหลังของราหู เพื่อนำมาเล่าเป็นประวัติความเป็นมา เรื่องเล่าดังกล่าวจึงกลายเป็นแหล่งข้อมูลต้นตอสำคัญที่เผยแพร่ในสื่อออนไลน์ ได้แก่ ภูมิหลังและพงศ์พันธุ์ของราหู เช่น บิดาและมารดา พื้นธองของราหู เป็นต้น และผู้สร้างสรรค์เลือกตอนที่สำคัญจากวรรณคดีต่าง ๆ เช่น เฉลิมไตรภพ ซึ่งกล่าวถึงการกำเนิดราหูเป็นหนึ่งในเทพพเคราะห์จากพระคิเว (พระยาราชภักดี, 2555) และจากสุริยาศิรภพกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างราหู พระจันทร์ และพระอาทิตย์ว่าเดิมเคยเป็นพี่น้องกัน ซึ่งทั้งสามมีบุพกรรมก่อนมาเกิด

เป็นเทพนพเคราะห์ (ปรีดี พิศภูมิวิถี, 2548) ซึ่งในส่วนดังกล่าวมีการอ้างอิงที่มาจากสุริยาศศิธร และเฉลิมไตรภพ โดยเฉพาะเรื่องของบุพกรรมและเหตุของเกิดใหม่ของราหู พระอาทิตย์และพระจันทร์ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่ามีการเลือกใช้คำานานการกวนเกษียรสมุทรเป็นการบ่งบอกความเป็นอมตะของราหู และเรื่องราวจากแหล่งวรรณคดีพุทธศาสนาเป็นส่วนสำคัญ ได้แก่ พระพุทธเจ้าทรมานราหูในจันท์มสูตรและสุริยสูตร (เรื่องเดียวกัน, 2523), พระพุทธเจ้าโปรดแสดงปาฏิหาริย์เพื่อทรมานราหูให้คลายหิฐิมานะจากอรรถกถาโสณทัณฑสูตร (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2525), อดีตชาติเป็นเจ้าเมืองและได้บำเพ็ญทานบารมีจนได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล จากคัมภีร์อนาคตวงศ์ (พระกัณฺโถม, ม.ป.ป.) เพื่อชูสถานะของราหูในพุทธศาสนา ได้แก่ อุบาสกผู้เลื่อมใสในพุทธศาสนา, เทพผู้พิทักษ์พุทธศาสนา, พระโพธิสัตว์ และพระอนาคตพุทธเจ้า ซึ่งทำให้บทบาทของราหูมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา ซึ่งสร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นให้แก่ผู้นับราหูในบริบทสังคมพุทธศาสนาปัจจุบัน

2. ปรับเปลี่ยนโดยการดัดแปลงกับการขยายความตำนานเดิม มีการใช้กลวิธีปรับเปลี่ยนโดยการดัดแปลงรายละเอียดให้มีความหมายในทางที่เป็นคุณแก่ภาพลักษณ์ของราหู พบว่าตำนานที่มีการปรับเปลี่ยนมากที่สุด ได้แก่ ตอนการกวนเกษียรสมุทรจากคัมภีร์ปุราณะ และวรรณคดีอิติหาส ซึ่งกล่าวถึงเหตุการณ์แย่งชิงดื่มน้ำอมฤตระหว่างทวยเทพกับพวกอสูร (มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์, 2552) ผู้วิจัยพบว่าเรื่องเล่าราหูปรับเปลี่ยนโดยการดัดแปลงให้ราหูเป็นผู้ไม่กระทำความผิด และขยายความใหม่เพื่อแก้ต่างให้ราหู จากเหตุการณ์ในตำนานเดิมที่มีความจงใจเข้าไปลักดื่มน้ำอมฤต โดยเล่าใหม่ว่าราหูผ่านเข้าไปพบพิธีกวนเกษียรสมุทรโดยบังเอิญและเกิดความกระหายน้ำจึงดื่มน้ำ หรือได้รับอนุญาตให้ดื่มน้ำได้โดยชอบธรรม เพื่อทำให้พ้นความผิดอันสะทอนให้เห็นการสร้างคุณชอบธรรมให้แก่ราหู และตอนที่พระพุทธเจ้าโปรดแสดงปาฏิหาริย์เพื่อทรมานราหูให้คลายหิฐิมานะจากอรรถกถาโสณทัณฑสูตร (เรื่องเดียวกัน, 2525), และได้รับพุทธพยากรณ์ว่าจะสำเร็จเป็นพระอนาคตพุทธเจ้าจากคัมภีร์อนาคตวงศ์ (เรื่องเดียวกัน, ม.ป.ป.) มาปรับเปลี่ยนรายละเอียดว่าราหูได้รับความเมตตาจากพระพุทธเจ้าทรงเทศนาโปรดในคราวนั้นจนบรรลุธรรมขั้นโสดาบัน และจะได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมกับได้รับพุทธพยากรณ์โดยตรงว่าจะสำเร็จเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตถัดจากพระศรีอริย์ ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนหรือดัดแปลงรายละเอียดของเรื่องให้มีความพิเศษมากขึ้น ทำให้ราหูมีสถานะในพุทธศาสนาที่สูงและพยายามปรับภาพลักษณ์ให้ดีขึ้น เพื่อให้เกิดการยอมรับและสร้างทัศนคติที่ดีต่อการบูชาราหูในสังคม

3. สร้างสรรค์เรื่องเล่าขึ้นใหม่ ผู้วิจัยแบ่งได้เป็น 2 แบบ ทั้งการสร้างสรรค์เรื่องเล่าใหม่โดยไม่อิงตำนานเดิม และการสร้างเรื่องเล่าใหม่จากประสบการณ์โดยผู้นับราหู พบว่าแบบแรก เป็นการสร้างสรรค์เรื่องเล่าใหม่โดยไม่อิงตำนานเดิม เรื่องที่สร้างขึ้นใหม่ทำให้ราหูเป็นเทพเจ้าในรูปลักษณะใหม่ ซึ่งแตกต่างไปจากที่ตำนานเดิมอย่างสิ้นเชิง เพื่อแสดงสถานะความเป็นเทพของราหู เช่น ส่วนแรก เรื่องราหูทรงครุฑโดยสร้างใหม่ให้ราหูพ้นผิดจากการลักดื่มน้ำอมฤต แม้ภายหลังถูกตัดให้ขาดออกจากกันก็ได้รับพรจากพระนารายณ์ให้มีร่างกายสง่างามขึ้น และได้รับพยากรณ์เป็นพาทนะ ส่วนส่วนที่สองเรื่องเทพบุตรราหู เป็นผู้บรรลุธรรมขั้นสูงกล่าวคือมีดวงตาเห็นธรรมและเมื่อนำyclายกำหนดทั้งปวง ซึ่งเกิดจากการได้ฟังธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าในเหตุการณ์ที่ราหูติดตามพระพุทธเจ้าไปเทศน์โปรดพระพุทธมารดา และด้วยพรวิเศษที่พระอิศวรเคยประทานพรให้ว่าหากราหูมีจิตใจเป็นกุศลแล้วจะบังเกิดเป็นเทพบุตร ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ราหูกลายเป็นเทพบุตรราหูที่มีใบหน้าสวยงาม ส่วนส่วนที่สาม คือการสร้างประวัติของราหูใหม่โดยเล่าถึงพงศ์พันธุ์และความสัมพันธ์

กับเทพเจ้าฉันทาได้แก่ พระแม่ธรณีเป็นบุตรสาวของราหู และพระนารายณ์เป็นบุตรเขยของราหู, ความสัมพันธ์ในการปฏิบัติภารกิจเพื่อช่วยเหลือมนุษย์ร่วมกับพระพุทธรเจ้าและพระโพธิสัตว์กวนอิม ดังนั้น เรื่องเล่าดังกล่าวจึงมีการสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ตามวัตถุประสงค์ของผู้เล่า ทำให้เนื้อเรื่องมีความแตกต่างจากเรื่องอื่นอย่างสิ้นเชิง โดยมีจุดประสงค์สำคัญคือการสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้ราหูเป็นเทพเจ้าที่ได้รับการยอมรับนับถือ

ส่วนแบบที่สองเป็นการสร้างเรื่องเล่าใหม่จากประสบการณ์โดยผู้บุชราหู พบจากการเก็บข้อมูลเพิ่มว่าเป็นกลุ่มเรื่องเล่าที่พบในปัจจุบันมากขึ้น จากการการเล่าประสบการณ์ของบุคคลจากการบุชราหู ซึ่งไม่มีความเกี่ยวข้องกับตำนานเก่าแต่อย่างใด พบว่าเป็นเรื่องที่แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ของราหู เช่น การเล่าเรื่องเหตุการณ์ปาฏิหาริย์อันเกิดมาจากการบุชราหูที่วัดต่าง ๆ และอิทธิฤทธิ์จากเครื่องรางราหูที่ช่วยให้ชีวิตดีขึ้น โดยเฉพาะในสถานการณ์ปัจจุบันท่ามกลางปัญหาเศรษฐกิจและการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อโคโรนา-2019 ซึ่งเรื่องเล่าดังกล่าวเน้นความศักดิ์สิทธิ์ของราหูอันเกิดจากความศรัทธาและการบุชราหู พบว่าเรื่องเล่าปรากฏทั้งในนิตยสารและสื่อออนไลน์ สะท้อนให้เห็นว่าเรื่องเล่าไม่เพียงแต่เป็นรูปของตำนานเพียงอย่างเดียว แต่ปัจจุบันยังมีเรื่องเล่าจากผู้บุชราหูเข้ามาประกอบเพื่อโน้มน้าวให้เกิดความเชื่อและความศรัทธาต่อราหู

จากการศึกษาพบว่าการประกอบสร้างความศักดิ์สิทธิ์ให้กับราหูนั้น โดยอาศัยองค์ประกอบสำคัญจากที่พบคือ ส่วนแรกคือเรื่องเล่าหรือตำนานเก่าของราหูจากแหล่งวรรณคดีศาสนาและนิทานไทยต่าง ๆ ในฐานะเป็นแหล่งข้อมูลที่บอกถึงภูมิหลังของราหู และสามารถใช้ในการอ้างอิงถึงแหล่งดังกล่าวเพื่อสร้างความเชื่อต่อข้อมูลนั้น ทำให้เกิดความศรัทธาจากกลุ่มเฉพาะไปสู่กลุ่มใหญ่ ซึ่งตำนานดังกล่าวยังเป็นต้นทุนในการนำไปใช้เพื่อสร้างสรรค์เรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่ให้สัมพันธ์กับบริบทสังคมพุทธศาสนาไทย ส่วนที่สองคือเรื่องเล่าประสบการณ์จากผลที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการบุชราหูและศรัทธาในราหู เพื่อสื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์และความโดดเด่นด้านการบันดาลพร ซึ่งผลส่วนใหญ่ก็คือโชคลาภ ความเมตตา และการปรับเปลี่ยนชีวิตจากร้ายให้กลับกลายเป็นดีได้ เป็นต้น

บทบาทของเรื่องเล่าราหูต่อพุทธศาสนาไทย

ในการศึกษาบทบาทหน้าที่ของเรื่องเล่าราหูต่อพุทธศาสนาในสังคมวัฒนธรรมของไทยนั้น พบว่ามีความหลากหลายของสำนวนเรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่ที่มีบทบาทหลายประการต่อพุทธศาสนาไทย โดยสามารถจำแนกเป็นข้อได้ดังนี้

1. การทำให้ราหูเป็นส่วนหนึ่งของคติทางพุทธศาสนา

ผู้วิจัยพบว่าการสร้างเรื่องเล่าราหูมุ่งให้ผู้อ่านที่สนใจเรื่องราวของราหูมั่นใจในการนับถือและบุชราหู ในฐานะของเทพในพุทธศาสนาได้อย่างสนิทใจ สื่อสมัยใหม่มีบทบาทในการประชาสัมพันธ์เรื่องเล่าที่จากเดิมไม่ค่อยแพร่หลายนัก ให้เป็นที่รับรู้และยอมรับในสังคมไทยมากยิ่งขึ้น โดยย้ำความคิดว่าราหูเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา มิใช่เป็นสิ่งแปลกปลอมจากศาสนาอื่น ด้วยเรื่องราวของราหูในฐานะอุปาสก เทพผู้พิทักษ์พุทธศาสนา และพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีเพื่อมุ่งหมายจะสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคตกาล ตลอดจนการเชื่อมโยงเรื่องของราหูเป็นคติธรรมคำสอนในแง่มุมต่าง ๆ เพื่อเปิดช่องทางให้ราหูเข้ามามีพื้นที่ในพุทธศาสนา เรื่องเล่าราหูมีบทบาทช่วยสร้างความเข้าใจแก่ชาวพุทธ ด้วยการนำตำนานราหูจากวรรณคดีพุทธศาสนาที่มีอยู่แล้วมาเผยแพร่ให้ชาวพุทธได้รับทราบ เมื่อราหูเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในคติพุทธศาสนาแล้ว ก็จะทำให้การสร้างรูปเคารพ เครื่องรางและการกระทำพิธีบูชาใด ๆ สามารถกระทำได้อย่างไม่ขัดเขิน

2. การรับรองพฤติกรรมทางศาสนาที่เกี่ยวกับราหู

เรื่องเล่าราหูซึ่งมีการตัดต่อหรือดัดแปลงจากตำนานช่วยรับรองการบูชาราหูในวัดพุทธศาสนา ทำให้ผู้จัดหรือผู้ร่วมพิธีรู้สึกสบายใจและปฏิบัติอย่างสนิทใจ โดยเรื่องเล่าถือว่าเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในการช่วยกระตุ้นให้เกิดกระแสมโนมในการบูชาราหูซึ่งเชื่อว่าราหูเป็นเทพผู้มีความศักดิ์สิทธิ์และสูงส่ง บทบาทของเรื่องเล่าจึงเป็นสิ่งสำคัญในการกระตุ้นให้เกิดความศรัทธาและโน้มน้าวให้ผู้เดินทางมาวัดเพื่อมาไหว้เทวรูปราหูที่ประดิษฐานภายในวัดและเข้าร่วมพิธีการบูชา เช่น การไหว้ขอพร การสะเดาะเคราะห์ ด้วยการทำบุญและถวายของดำ ซึ่งมีบทบาทในการคลายความกลัว ความวิตกกังวล และเสริมความมั่นใจในชีวิต

3. การอธิบายประติมากรรมราหูที่สร้างใหม่

เรื่องเล่าราหูมีบทบาทอย่างมากในการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดการสร้างสรรค์ประติมากรรมในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีความแตกต่างไปจากเดิม เทวรูปราหูรูปเดิมมีเพียงเศียรหรือครึ่งตัวกลับกลายเป็นเทวรูปราหูขนาดเต็มตัว ทรงเครื่องคล้ายเทวดาทรงครุฑ ซึ่งเดิมเป็นพาหนะของพระนารายณ์ผู้เป็นเทพเจ้าสำคัญในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เทวรูปที่สร้างขึ้นใหม่นี้มีความสำคัญต่อการจัดพิธีบูชาราหูในยุคปัจจุบัน เพราะเป็นรูปแทนที่ผู้บูชาสามารถเข้าถึงหรือสัมผัสได้ด้วยความรู้สึกขณะที่จ้องมอง รูปแทนต้องมีลักษณะที่น่าเคารพยำเกรง ในขณะเดียวกันก็ต้องมีสายตาหรือท่าทีที่เมตตากรุณาต่อผู้ที่เคารพบูชาขอพรต่อพระองค์ เรื่องเล่าราหูที่สร้างสรรค์ใหม่จะช่วยอธิบายรูปลักษณะหรือองค์ประกอบทางศิลปะ ทำให้ชาวพุทธรับรู้ว่าเป็นรูปแทนที่มีประวัติความเป็นมารองรับผ่านเรื่องเล่าในสื่อสมัยใหม่ ซึ่งจะทำให้ชาวพุทธเชื่อ และทำพิธีบูชาได้อย่างสนิทใจ หรือแม้จะนำไปประดิษฐานในวัดพุทธศาสนาหรือโถงหมู่บูชาที่ยอมกระทำได้ เช่นเดียวกับเทพเจ้าหรือเทวดาองค์อื่น ๆ ที่คนไทยนับถืออย่างพระวิษณุ, พระคเณศ, และเจ้าแม่กวนอิม (พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร)

4. ความเชื่อเรื่องร่างทรงในพุทธศาสนาไทย

สื่อออนไลน์เป็นช่องทางประชาสัมพันธ์และติดต่อสื่อสารถึงผู้คนได้ง่าย จากงานวิจัยพบว่าเพจเฟซบุ๊กได้เข้ามาตอบสนองความเชื่อเรื่องร่างทรงในสื่อสังคมออนไลน์ โดยเพจดังกล่าวมีการนำเสนอเรื่องเล่าประกอบการเข้าทรงราหู โดยเผยแพร่เรื่องเล่าและคำสอนของราหูผ่านระบบออนไลน์ ซึ่งเป็นช่องทางใหม่ที่สามารถเผยแพร่และแลกเปลี่ยนข่าวสารได้อย่างนับไ้ ผู้มีความต้องการหาที่พึ่งทางจิตใจสามารถเข้ามาเป็นสมาชิกเพจหรือการฝากตัวเข้ามาเป็นลูกศิษย์ ศึกษาคำสอนและคติธรรม รับบริการให้คำปรึกษาจากร่างทรงราหู และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของเพจอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อ ได้เปิดกว้างต่อสาธารณะ อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้เข้ามาเยี่ยมชม ติดตามและมีส่วนร่วมได้มากขึ้น

5. การชักนำให้บูชาราหูและเข้าร่วมพิธีกรรมในวัดพุทธศาสนา

เรื่องเล่ามีบทบาทในการชักจูงและโน้มน้าวให้บุคคลมีความเชื่อมั่นต่อความศักดิ์สิทธิ์ของราหู โดยเฉพาะเรื่องเล่าที่เป็นประสบการณ์ของบุคคลย่อมเป็นเรื่องที่ช่วยสนับสนุนให้เกิดความเชื่อและความศรัทธาต่อราหูอย่างมาก เพราะกลุ่มบุคคลมีความต้องการจะได้รับพร และประสบผลสำเร็จอย่างเดียวกับบุคคลที่มีประสบการณ์ เช่น หายป่วยจากโรคร้าย, ถูกลอตเตอรี่รางวัลใหญ่ และประสบความสำเร็จในชีวิต เป็นต้น เรื่องเล่าจึงมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการบูชาราหูในสังคม เป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับชาวพุทธที่ต้องการโชคลาภความสำเร็จ เช่นเดียวกับพระพุทธรูปที่มีชื่อเสียงด้านความศักดิ์สิทธิ์ในประเทศไทย

จากบทบาสดังกล่าว สะท้อนให้เห็นมุมมองทางศาสนาและความเชื่อยังเป็นเรื่องที่ดำรงควบคู่กับวิถีชีวิตของคนไทย และยังคงสะท้อนความมีอัตลักษณ์ของ “ศาสนาแบบชาวบ้าน” (Folk Religion) ที่ผสมผสานความเชื่อหลากหลายและการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยมุ่งหมายเพื่อจะได้รับความสุขและความสำเร็จในโลกปัจจุบัน ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ความเชื่อในลักษณะหนึ่งที่มีรากฐานเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนนับถือ และต้องการแสวงหาที่พึ่งทางใจ ซึ่งมีความเชื่อเรื่องของการบูชา เช่น สรวง และการบนบานอย่างศาสนาผี (Animism) อันสะท้อนให้เห็นพลังอำนาจของสิ่งเหนือธรรมชาติที่มีผลต่อชีวิต จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ผู้คนบูชารากฐานเพื่ออ้อนวอนให้คุ้มครอง และบันดาลพรตามปรารถนา แม้จะมีการสร้างภาพลักษณ์ของพระรากฐานให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพุทธศาสนา แต่คนไทยก็ยังคงมีความเชื่อในแบบศาสนาผีดั้งเดิม และเน้นการปฏิบัติแบบลัทธิพิธีการบูชา ดังนั้นแม้จะยกย่องบทบาทรากฐานให้เป็นเทพในวัดพุทธศาสนาก็ตาม แต่ก็มิอาจต้านทานกระแสความเชื่อของคนไทยในรูปแบบของการบูชาศาสนาผีได้ อันสะท้อนอัตลักษณ์ของ “พุทธศาสนาแบบชาวบ้าน” ที่ผสมผสานความเชื่อที่หลากหลายและมีความนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยมุ่งหมายเพื่อจะได้รับความสุขและความสำเร็จในโลกปัจจุบัน งานวิจัยดังกล่าวจึงช่วยขยายความชัดเจนในประเด็นของความเชื่อ ในหมู่มุสลิมไทยต่อรากฐานในมิติใหม่ที่สะท้อนความเป็นพุทธศาสนาที่เป็นอยู่ในสังคมไทยปัจจุบัน

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

จากที่กล่าวมาผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการสร้างสรรค์เรื่องเล่ารากฐานในสังคมไทยมักจัดทำขึ้นเพื่อให้ประชาชนยอมรับนับถือรากฐานเป็นหนึ่งในเทพเจ้าที่มีความศักดิ์สิทธิ์และสามารถบูชาได้ในสังคมพุทธศาสนาไทย โดยไม่ถูกรังเกียจว่าเป็นอสูรหรือสัญลักษณ์ของความอัปมงคลใด ดังนั้น เรื่องเล่าจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างพื้นที่ของความเชื่อให้รากฐานยังสามารถดำรงอยู่ได้ในปัจจุบัน และเปิดช่องให้คนไทยที่มีความต้องการแสวงหาที่พึ่งทางใจ สามารถเข้าหาการบูชารากฐานในวัดและศาสนสถานต่าง ๆ ได้ตามประสงค์

หากพิจารณาภาพสะท้อนปรากฏการณ์ ทำให้เข้าใจความต้องการทางสังคมในปัจจุบันอย่างชัดเจน ประชาชนประสบปัญหาอันเกิดจากความทุกข์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องแสวงหาที่พึ่งและความเชื่อในเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติและความศักดิ์สิทธิ์กลายเป็นทางหนึ่งที่ประชาชนเลือกเข้าหา และมองว่าเป็นที่พึ่งทางใจในการฝ่าฟันปัญหาในสังคมปัจจุบัน ดังนั้น การบูชาเทพเจ้าและเครื่องรางอันเป็นสินค้าทางวัฒนธรรม ไม่เพียงแต่เป็นรากฐานเท่านั้น สิ่งอื่นก็มักจะได้รับความนิยมเช่นกัน เช่น กุมาร, ท้าวเวสสุวรรณ, หน้าพราน, ไอ้ไข่วัดเจดีย์ เป็นต้น

หากพิจารณาจากวิธีการสร้างสรรค์เรื่องเล่ารากฐานดังกล่าวล้วนสะท้อนวัตถุประสงค์ว่าผู้สร้างมีความมุ่งหมายเพื่อการยกย่องรากฐานในฐานะของเทพเจ้าที่มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นสำคัญ สอดคล้องกับทฤษฎีการประกอบสร้างความจริงทางสังคมของ Alfred Schutz (1967) ที่อธิบายถึงโลกกายภาพและโลกแห่งความหมาย ซึ่งรากฐานถูกประกอบสร้างขึ้นโดยเชื่อมโยงจากภาพของรากฐานที่เป็นบุคลาธิษฐานของปรากฏการณ์ธรรมชาติไปสู่ตัวละครในวรรณคดีศาสนาและนิทานต่าง ๆ และนำไปสู่บทบาทของความเป็นเทพเจ้าและบุคคลสำคัญในศาสนาที่เชื่อว่ามีอยู่จริงและมีความศักดิ์สิทธิ์ในหลายด้านจากเรื่องเล่าประสบการณ์อิทธิปาฏิหาริย์ทั้งด้านโชคลาภและความร่ำรวยจากรูปลักษณะของรากฐานที่อมอาทิตย์และจันทร์ กลายเป็น “รากฐานกายทรัพย์” เป็นสัญลักษณ์ของความร่ำรวย ซึ่งเป็นเครื่องรางหนึ่งอันเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับนับถือจากคนไทยจำนวนหนึ่ง

นอกจากนี้ยังมีความพยายามจะใช้ตำนานเก่าเป็นต้นทุน และพัฒนาต่อให้ภาพลักษณ์ของราหูจากเดิมเป็นอสูรร้ายหรือตัวโกงไปเป็นเทพเจ้า ซึ่งบทบาทดังกล่าวเกิดจากการสร้างสรรค์เรื่องเล่าด้วยกลวิธีต่าง ๆ เพื่อปรับมุมมองให้เป็นบวก และสร้างเรื่องขึ้นใหม่เพื่อปรับตามวัตถุประสงค์ของผู้เล่าให้สะท้อนภาพลักษณ์ที่ดีของราหู โดยปลูกเร้ากระแสความนิยมให้เกิดการบูชาราหูด้วยสื่อบุคคลผู้มีชื่อเสียงและอิทธิพลในสังคมไทย อาทิ พระเกจิอาจารย์, โหราจารย์, นักธุรกิจเครื่องราง เป็นผู้อยู่เบื้องหลังของการสร้างสรรค์เรื่องเล่าดังกล่าว ซึ่งเป็นกลไกสำคัญด้วยการสื่อสารผ่านสื่อและการโฆษณาเรื่องเล่า ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้คนรู้จักราหูในวงกว้างมากยิ่งขึ้น

ในงานวิจัยพบว่าความนิยมดังกล่าวส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการสื่อสารและการโฆษณาเรื่องเล่าจากสื่อบุคคลผู้มีอิทธิพลในด้านความเชื่อดังกล่าว เข้ามามีบทบาทในการส่งสารและจัดพิธีกรรมให้สอดคล้องกับเรื่องเล่าที่เผยแพร่ในสื่อสมัยใหม่ ในงานวิจัยได้พบว่ามีกรณีเผยแพร่เรื่องเล่าราหูในแหล่งต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องเพื่อเน้นย้ำถึงการสร้างความหมายใหม่ด้วยบทบาทของราหูที่หลากหลายจากการสร้างสรรค์เรื่องเล่า ได้แก่ เทพเจ้าพระโพธิสัตว์, เทพเจ้าผู้พิทักษ์พุทธศาสนา, เทพพระราหูทรงครุฑ, เทพเจ้าผู้เปลี่ยนแปลงดวงชะตาชีวิตจากร้ายกลายเป็นดี เป็นต้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่าบทบาทของราหูได้ถูกเปลี่ยนจากเดิม ซึ่งแต่เดิมเป็นอสูรหรือตัวละครร้ายในวรรณคดี และเกี่ยวข้องกับความเชื่ออัปมงคลในทางคติโหราศาสตร์ แต่ด้วยอิทธิพลจากเรื่องเล่าที่สร้างสรรค์ใหม่จึงเปลี่ยนภาพลักษณ์เดิมของราหูให้ดีขึ้น ซึ่งส่งผลให้การบูชาราหูได้รับความยอมรับมากยิ่งขึ้น และสามารถผลิตสินค้าทางวัฒนธรรมได้อย่างหลากหลายอันเกิดมาจากการยกย่องบทบาทของราหูดังกล่าวด้วย

ปรากฏการณ์การบูชาราหูในสังคมไทยจึงสะท้อนลักษณะของความเป็นพุทธศาสนาในบริบทปัจจุบันเป็นพุทธศาสนาแบบผสมผสานซึ่งมีความนับถือหลากหลายที่มีใช้แค่เพียงพระรัตนตรัย แต่มีความเชื่อเรื่องเทวดา ผีสางหรือภูตผี และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ Stanley Jeyaraja Tambiah (1984) กล่าวว่าคนไทยทั่วไปไม่มีความเชื่อแบบผสมผสานและให้ความสำคัญกับอำนาจเหนือธรรมชาติ บ้างจึงสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ความเชื่อต่าง ๆ เข้ามาผสมผสานกับพุทธศาสนาในสังคมไทยได้เป็นเพราะลักษณะของพุทธศาสนาแบบไทยมีการเปิดรับความเชื่อและความคิดต่าง ๆ อย่างไม่ปิดกั้นและยังเป็นไปด้วยความอ้อมช้อม และอีกประการหนึ่งคือมีชาวไทยพุทธจำนวนหนึ่งที่มีได้มุ่งเน้นเพื่อการศึกษาหลักธรรมและไม่ให้ความสำคัญต่อการบรรลุพระนิพพานหรือการปฏิบัติเพื่อแสวงหาทางหลุดพ้น แต่กลับให้ความสนใจต่อความเชื่ออื่นที่มุ่งเน้นไปที่ปัจเจกชน ซึ่งเป็นไปเพื่อการแสวงหาประโยชน์ทางโลกอันเกิดจากการบันดาลให้สำเร็จได้ด้วยอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่ว่าจะเป็นเทพเจ้า ภูตผี และวิญญาณที่สิงสถิตตามธรรมชาติต่าง ๆ ก็ตาม ซึ่งเรียกได้ว่าตรงกับลักษณะของพุทธศาสนาแบบประชานิยม (ภัทรพร สิริกาญจน, 2557) โดยมีเรื่องปรกณัมสมัยใหม่ที่มีการสร้างสรรค์ขึ้นให้เกิดความสอดคล้องกับบริบทสังคมไทยซึ่งมุ่งเน้นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์และการบูชาบวงสรวงสะท้อนการยอมจำนนต่ออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย บ้างจึงดังกล่าว จึงส่งผลให้ความเชื่อเรื่องการบูชาราหูสามารถดำรงอยู่ได้และยังเป็นแหล่งที่ก่อให้เกิดรายได้และผลประโยชน์ต่อกลุ่มผู้จัดสร้าง ตลอดจนมีผลทางจิตใจต่อผู้บูชาราหูด้วยเพราะช่วยสร้างขวัญกำลังใจในการดำเนินชีวิต และเป็นที่พักทางจิตใจของผู้คนจำนวนหนึ่งในสังคมปัจจุบัน

จากประเด็นดังกล่าวทำให้เกิดคำถามว่าเหตุใดความคิดเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติจึงยังดำรงอยู่จนปัจจุบัน ในประเด็นดังกล่าวนี้นักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาทั้ง Bronislaw Malinowski หรือแม้แต่ Claude Levi Strauss มองเรื่องดังกล่าวจากมุมมองทางทฤษฎีที่แตกต่างกัน ก็ได้เสนอคำอธิบายที่คล้ายคลึงกันว่าความคิดเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นเป็นเรื่องของกระบวนการคิดการแก้ปัญหาและความคับข้องใจในโลกนี้

ดังนั้นตราใบไฉ่ที่มนุษย์ยังดำรงอยู่ในโลกนี้ แม้วิทยาศาสตร์จะก้าวหน้าไปไกลมากเพียงใด คนก็ยังยังคงแสวงหาความหมายของชีวิตด้วยความเชื่อและมีความหวังจากสิ่งเหนือธรรมชาติมากยิ่งขึ้นเท่านั้น (อลงกรณ์ จิตนุกูล, 2560) โดยอีกด้านหนึ่งพบว่าการฟื้นคืนชีพมามีอิทธิพลใหม่ของกระแสศรัทธาปาฏิหาริย์ และค่อย ๆ ผุดพวยกลายเป็น “ลัทธิพิธิ” (Cult) ใหม่จำนวนมากที่มีความหลากหลาย และความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นในโลกปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการศึกษานี้ แสดงให้เห็นการสร้างสรรค์เรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่ ซึ่งดำรงอยู่ในความรับรู้ของคนไทยในบริบทสังคมพุทธศาสนาไทย อันจะก่อให้เกิดประโยชน์โดยสะท้อนให้เห็นบทบาทของ “การสืบทอด” และ “การปรับ” เรื่องราวจากในแหล่งวรรณคดีและวรรณกรรมประเภทตำนานและนิทานต่าง ๆ มาใช้ในสังคมไทยซึ่งมีบทบาทหลายประการต่อพุทธศาสนาไทย การศึกษานี้แสดงให้เห็นการดำรงอยู่ของตำนานศาสนาที่เข้ามาหลอมรวมและผสมผสานกับพุทธศาสนา อันสะท้อนให้เห็นว่าเมื่อเวลาผ่านไปแล้วตำนานพุทธศาสนา มิได้อยู่ในรูปของคัมภีร์เพียงอย่างเดียว หากแต่ยังเข้ามาอยู่ในพื้นที่สื่อใหม่ตามพัฒนาการของเทคโนโลยี และมีหน้าที่ในการให้ข้อมูล สืบทอดเรื่องราวให้กลุ่มคนรุ่นหลังได้รับรู้ ส่งผลให้ความเชื่อยังดำรงอยู่ได้อย่างต่อเนื่อง ดังนั้น หากตัวละครในเรื่องขัดกับประเพณีวัฒนธรรมในถิ่นตนแล้วชาวบ้านจะรับเรื่องนั้นไม่ได้ เป็นผลให้พฤติกรรมของตัวละครในเรื่องจึงอาจถูกดัดแปลงใหม่ให้เข้ากับบริบทนั้น (ศิริพร จิตะฐาน, 2523 อ้างใน สุกัญญา สุจนาย, 2548) จะเห็นได้ว่าเรื่องเล่าราหูเป็นตัวอย่างหนึ่งที่ชัดเจน เพราะถูกปรับให้เป็นไปตามธรรมเนียมและความต้องการของกลุ่มชน ดังจะเห็นได้จากสถานะของราหูที่ถูกปรับจากเดิมที่เป็นอสูรตัวร้ายลักต่อน้ำอมฤตและเป็นคู่ตรงข้ามกับเทวดา ปรับเปลี่ยนใหม่ให้กลายเป็นผู้บริสุทธิ์ มีศีลสัตย์ และเป็นเทพเจ้าฝ่ายดีในพุทธศาสนา ซึ่งทำให้ผู้คนเปิดใจและสามารถยอมรับนับถือราหูได้ โดยมีเรื่องเล่าเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความศักดิ์สิทธิ์และหล่อเลี้ยงความเชื่อนั้น ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นบทบาทของตำนานเทพปกรณัมในวรรณคดี ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างเรื่องเล่าให้รองรับความเชื่อและพิธีกรรมในบริบทพุทธศาสนาปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาในครั้งต่อไป

ผู้วิจัยขอเสนอแนะประเด็นที่น่าจะมีการวิจัยต่อไปได้สองลักษณะ ลักษณะแรกคือการศึกษา กลุ่มตำนานและเรื่องเล่าของราหูในสังคมพุทธศาสนาสังคมอื่น เช่น กลุ่มประเทศเพื่อนบ้านที่มีความรู้ตำนานราหูใกล้เคียงหรือแตกต่างไปจากสังคมไทย ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่ามีความเชื่อที่ใกล้เคียงหรือต่างกันอย่างสิ้นเชิง จะช่วยทำให้เข้าใจวิธีการคิดและที่มาของความเชื่อในแต่ละสังคมวัฒนธรรมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ลักษณะที่สองคือการศึกษาพฤติกรรมการบูชาราหูในปัจจุบันด้วยวิธีการทางสังคมศาสตร์ ด้วยการลงภาคสนามตามวัดไทย และตำหนักวังทรงราหู เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ซึ่งอาจสัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจและการเมือง

บรรณานุกรม

- กองบรรณาธิการข่าวสด. (2553). เทพ-ทเวะ ศักดิ์สิทธิ์-สักการะ. มติชน.
ทุกทิศทั่วไทย (2560). **คลุมจีวรปิดแล้วพระราหู! วัตรชำระทองคำตามมติ "มส." หมดของดำเครื่องเช่น 8. ข่าวสดออนไลน์.** https://www.khaosod.co.th/aroundthailand/news_555981.

- ประเสริฐ รุณรา. (2560). **โครงการสัญลักษณ์พระราหูในงานศิลปะ การสืบทอดการสร้างสรรค์ และด้านคติความเชื่อในสังคมไทย**, รายงานวิจัยจากทุนสภาการวิจัยแห่งชาติ.
- ประเสริฐ รุณรา. (2562). พระราหูเทพเจ้าแห่งโชคลาภและโรคภัย: การสร้างสรรค์ ความหมายใหม่ของสัญลักษณ์พระราหูในสังคมไทย. **วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ**, 26 (2).
- ปรีดี พิศุภมิตี. (2548). **สุริยาศาสตร์**. กรมศิลปากร.
- พระสูตรและอรรถกถา แปล . (2525). **ทีฆนิกาย สิลขันธวรรค**. เล่มที่ 1 ภาคที่ 2. โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- พระกัสสปะ. (ม.ป.ป.). **อนาคตวงศ์**. หอสมุดแห่งชาติ.
- พระไพศาล วิสาโล. (2552). **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**. มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ภัทรธรรณ แสงพินิจ. (2562). **เรื่องเล่าราหูในสื่อสมัยใหม่: การสร้างสรรค์และบทบาทในบริบทสังคมพุทธศาสนาไทย**. [วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]
- ภัทรพร สิริกาญจน. (2557). **พระพุทธรูปในประเทศไทย: เอกภาพในความหลากหลาย**. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์. (2552). **ประวัติวรรณคดีสันสกฤต**. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ราชภัฏดี, พระยา. (2555). **เฉลิมไตรภพ**. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุกัญญา สัจฉายา (2548). **พิธีกรรม ตำนาน นิทาน เพลง: บทบาทของคติชนกับสังคมไทย**. คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุกัญญา สัจฉายา. (2558). **การประยุกต์ใช้คติชนในการสร้างวัตถุมงคลในปัจจุบัน, เรื่องเล่าพื้นบ้านไทยในโลกที่เปลี่ยนแปลง**. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สุตตนต์ปิฎก. (2523). **ลัทธิเต๋าในศาสนาพุทธ สดากะคุโค**. มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- อลงกรณ์ จิตนุกูล. (2560). **การกลายเป็นสำนักปฏิบัติธรรมของสำนักทรง: ระบบความเชื่อกับการปะทะประสานองค์ประกอบทางวัฒนธรรมในโลกสมัยใหม่**. <http://www.socsci.nu.ac.th/socant2017/downloads/proceeding/046.pdf>.
- เอกรินทร์ พึ่งประชา. (2545). **พระราหู “ประเพณีประติษฐ์” แห่งวัดศิระชะทอง**. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]
- Banarsidass, T. R. (1967). **Rgveda Volume 2**. (3rd). Motilal Banarsidass.
- Kosuta, M. (2016). **Woshipping Rahu in Thailand, Sophia Central Conference: celestial themes in observance and practice of the sacred**. The Bath Royal Literary and scientific institution.
- Macdonell, A.A. (1974). **Vedic mythology**. Indological Book.
- Schutz, A. (1967). **Phenomenology of the Social World. United States**. Northwestern University Press.
- Tambiah, S.J. (1984). **The Buddhist saints of the forest and the cult of amulets**. Cambridge University Press.